

ПРЕЗЕНТАЦІЯ ВИБОРЧОЇ ПРОГРАМИ КАНДИДАТА В ПРЕЗИДЕНТИ НАН УКРАЇНИ АКАДЕМІКА НАН УКРАЇНИ АНАТОЛІЯ ГЛІБОВИЧА ЗАГОРОДНЬОГО

Вельмишановні учасники Загальних зборів!

Сьогодні день виборів президента Національної академії наук України. Впевнений, кого б сьогодні не було обрано, першочерговим його завданням має стати посилення ролі Академії в житті українського суспільства, підвищення її статусу і авторитету як вищої наукової організації держави, яка здійснює фундаментальні і прикладні дослідження, вирішує міждисциплінарні наукові і науково-технічні проблеми, створює сучасні розробки, спрямовані на забезпечення економічного розвитку держави, здійснює науковий супровід базових галузей економіки, оборони і безпеки, захисту довкілля.

Зрозуміло, що відновлення авторитету Академії не може відбутися саме по собі. На сьогодні очевидно є необхідність подальшого реформування внутрішнього життя та вдосконалення структури НАН України з метою перетворення її на дієвий рушій економічного і соціально-культурного розвитку держави, забезпечення більш активної комунікації з суспільством, державними органами влади та бізнесовими структурами, переходу на новий рівень міжнародного науково-технічного співробітництва та інтегрування в європейські наукові програми і дослідницькі інституції. Водночас, хочу особливо підкреслити, що будь-які реформи і зміни мають зміцнювати Академію і в жодному разі не стати руйнівними. У зв'язку з цим необхідно зосередити зусилля на таких ключових завданнях.

Насамперед це забезпечення світового рівня наукових досліджень в установах Академії. Для досягнення цієї мети важливо приділити увагу збереженню та розвитку наукових шкіл, які без перебільшення є національним надбанням. При цьому маємо продовжити використання вже наявних та шукати нові форми ефективної реалізації запроваджених академіком

Б.Є. Патонем принципів діяльності Академії, які полягають у всебічному розвитку фундаментальних досліджень, створенні на їх основі прикладних науково-технічних розробок та ефективному впровадженні цих розробок у виробництво.

Фундаментальні дослідження мають бути сконцентровані на тих наукових напрямках, які відповідають новітнім досягненням світової науки. Варто запровадити практику регулярного заслуховування на засіданнях відділень доповідей про найновітніші досягнення у відповідних галузях науки з оцінкою перспектив започаткування чи розвитку таких досліджень в інститутах Академії. Саме фундаментальні дослідження є основою для забезпечення належного рівня прикладних розробок, особливо в таких галузях, як ядерна енергетика, оборонна промисловість, машинобудування, охорона здоров'я, екологія, освіта тощо. Я впевнений, не буде фундаментальної науки — не буде прикладних досліджень, не буде інноваційних розробок, не буде якісної освіти. Слід також приділити увагу досягненню істотного поступу в розвитку і впровадженні новітніх інформаційно-комунікаційних технологій (штучний інтелект, машинне навчання, інтелектуальне оброблення текстів і великих баз даних, цифрові технології в управлінні) та їх застосуванні в діяльності Академії.

Розвиток прикладних досліджень передусім має відбуватися за визначеними державою пріоритетами технологічного, економічного та соціального розвитку країни, зміцнення її обороноздатності та безпеки. Основним критерієм тут повинна стати наявність державного замовлення або угод з великими науково-технічними комплексами, наукоємним бізнесом, конкурентоспроможність продукції, а також набуття прав інтелектуальної власності.

Що стосується фундаментальних і прикладних досліджень у соціогуманітарній сфері, то їх потрібно сконцентрувати на вирішенні економічних і соціальних проблем розвитку суспільства, висвітленні ролі історії, культури, релігії, мови та інших соціальних чинників у державотворенні, формуванні етичних і мо-

ральних норм поведінки та умов самореалізації особистості, виробленні рекомендацій щодо подальших кроків у справі розбудови України, підтримання і зміцнення соборності держави. Академія має ініціювати національну програму гуманітарного розвитку суспільства, провідну роль у виконанні якої відіграватимуть наші вчені-соціогуманітарії.

Основоположним принципом розвитку Академії є забезпечення свободи наукового пошуку, можливість самостійного формування відділеннями та інститутами тематики фундаментальних досліджень. При цьому одним з головних критеріїв вибору тематики фундаментальних досліджень має стати їх відповідність напрямкам розвитку світової науки, наявність наукового доробку і кадрового потенціалу, а критерієм ефективності — наявність результатів на рівні найкращих вітчизняних досягнень та результатів світового рівня.

Крім того, важливою є реалізація принципу субсидіарності — передачі частини повноважень щодо вирішення окремих науково-організаційних, кадрових та інших питань від Президії на рівень секцій, відділень та наукових установ після всебічного обговорення всіх «за» і «проти» таких змін. Потрібно також прагнути до зменшення бюрократичного навантаження на наукових працівників.

Як я вже говорив, ми маємо постійно демонструвати країні нашу важливість і потрібність. Академія повинна миттєво реагувати на виклики, що постають перед державою і суспільством, оперативно розробляти науково обгрунтовані рекомендації щодо подолання тих чи інших проблем. Це сприятиме зміцненню довіри між науковою спільнотою та громадськістю, формуванню позитивного іміджу Академії та зростанню престижності професії науковця.

Україні важливо налагодити системну комунікацію з керівництвом вищих органів державної влади з метою подання пропозицій щодо формування та реалізації ефективної державної науково-технічної політики, її узгодження з державною соціально-економічною і промисловою політикою, внесення змін до законодавства щодо підвищення статусу і ролі Академії

в житті суспільства, принципового відстоювання необхідності істотного збільшення посадових окладів науковців та поетапного досягнення законодавчо встановлених норм оплати праці наукових працівників. Необхідно ініціювати створення, нарешті, сприятливого інноваційного клімату в державі, без якого неможливий розвиток економіки.

Повертаючись до питання інновацій, хочу наголосити, що з метою максимально ефективного і широкого впровадження науково-технічних розробок Академії та узгодження діяльності НАН України з економічною і науково-технічною політикою держави слід найближчим часом створити Науково-технічну раду при Президії НАН України, залучивши до її складу представників профільних органів виконавчої влади (на рівні заступників міністрів), потужних науково-технічних комплексів, промислових підприємств, наукоємного бізнесу.

Безумовно, ми маємо подбати і про розширення власної інноваційної діяльності та інноваційної інфраструктури в системі НАН України. Для комерціалізації наукових розробок і випуску науково-технічної продукції важливо надавати підтримку малим компаніям і стартапам, опрацювати питання про відновлення стимулів для активізації діяльності технопарків.

Однак усі наші зусилля будуть марними без залучення до Академії наукової молоді та підтримки талановитих молодих учених. Українцям важливим у цьому плані вважаю розширення мережі молодіжних дослідницьких колективів з наданням їм належної фінансової підтримки, що забезпечить гідну заробітну плату та всі інші умови для проведення ефективних досліджень. Потрібно ініціювати створення в наукових установах умов для кар'єрного зростання молодих науковців, активізувати практику призначення їх на науково-керівні посади. Крім того, молодих учених необхідно забезпечити службовим житлом, ініціювати вирішення на державному рівні питання щодо надання молодим спеціалістам пільгових кредитів для придбання або будівництва житла.

Давно назрілим в Академії є питання оптимізації мережі та внутрішньої структури науко-

вих установ за результатами оцінювання ефективності їх діяльності та державної атестації, організацій дослідно-виробничої бази та інших суб'єктів господарювання Академії. Однак ще раз наголошую, що оптимізація має бути уваженою та обґрунтованою, проведеною відповідно до визначених пріоритетних напрямів розвитку фундаментальних і прикладних досліджень. Результатом реорганізації має стати об'єднання близьких за профілем установ та створення на їх основі комплексів наукових установ та організацій дослідно-виробничої бази і науково-інноваційних структур.

Не менш важливо здійснити повну інвентаризацію матеріально-технічної бази, активів та земельних ділянок установ Академії. Зокрема, потрібно визначити об'єкти нерухомості та земельні ділянки, які не використовуються для проведення наукової та науково-технічної діяльності. Більшу частину з них слід перепрофілювати. Необхідно опрацювати питання про передачу таких ділянок державі з відповідною компенсацією або їх продаж.

Шановні колеги! Серед науковців уже давно обговорюється необхідність забезпечення більш прозорого, об'єктивного та ефективного розподілу коштів, що виділяються Академії з державного бюджету. Їх перерозподіл має відбуватися на конкурсних засадах з урахуванням результатів діяльності в попередні роки. Відділення НАН України за участі наукової спільноти мають розробити і запровадити прозорі принципи перерозподілу базового фінансування між установами відділення. Головною умовою повинен стати принцип — той, хто працює краще, отримує більше. На часі також розширення програмно-цільових засад організації досліджень з одночасним посиленням вимог до обґрунтованості започаткування цільових програм і проєктів, відхід від практики підтримки дрібних проєктів з малими обсягами фінансування та зосередження на фінансуванні великих програм.

Ахілесовою п'ятою Академії є забезпеченість наукових досліджень сучасним обладнанням. Для вирішення цієї проблеми ми маємо, з одного боку, самі розвивати дослідницьку

інфраструктуру та посилювати матеріально-технічне забезпечення наукових досліджень, суттєво збільшивши для цього фінансування, а з іншого боку — максимально використовувати можливості міжнародних, насамперед європейських, дослідницьких інфраструктур. Вважаю за потрібне розробити систему фінансових стимулів з метою заохочення наукових колективів, які змогли придбати прилади за кошти грантів чи з інших джерел, або надавати цільову грошову допомогу для покриття видатків на участь у міжнародних дослідницьких проєктах тим ученим, які використовують у своїх дослідженнях сучасне іноземне обладнання.

Окремим напрямом розвитку Академії є якомога ширше використання можливостей міжнародної співпраці, подальше інтегрування до Європейського дослідницького простору (ERA) та його головної інформаційної структури — Європейської хмари відкритої науки (EOSC). Для активізації участі Академії в міжнародних наукових об'єднаннях, організаціях, центрах, таких як CERN, NASA, JRC,

JINR, IAU, CNRS, EGI тощо, потрібно передбачати фінансові джерела для сплати членських внесків та участі представників Академії в засіданнях їх керівних органів. Доцільно започатковувати нові програми двосторонньої співпраці з іноземними академіями наук та науковими центрами щодо виконання спільних проєктів за визначеною тематикою та зі спільною фінансовою підтримкою.

На завершення кілька слів про подальше інтегрування науки і освіти, яке має забезпечуватися насамперед інтенсивним розвитком Київського академічного університету як університету дослідницького типу та розширенням мережі науково-навчальних структур, зокрема спільних із закладами вищої освіти, а також активнішим залученням фахівців Академії до підготовки та рецензування програм середньої освіти і підручників для шкіл, поглибленням кооперації науковців і освітян з метою проведення спільних наукових досліджень та спільного використання унікальних наукових приладів та обладнання.

Дякую за увагу!